

Pokalbiai su kolekcininkais. Dr. Jaunius Gumbis: menas visada yra įdomios diskusijos priežastis

Karolina Tomkevičiūtė

„Lewben Art Foundation“ (LAF) ir Artnews.lt tęsia ciklą „Pokalbiai su kolekcininkais“. LAF savąją kolekciją augina jau beveik dešimt metų ir 2022-ųjų rudenį ruošiasi atidaryti meno centrą Bernardinų g. 6–12 Vilniuje. Kartu su menotyrininke Karolina Tomkevičiūtė ir fotomenininku Visvaldu Morkevičiumi LAF nori supažindinti Jus su kolekcininkais ir papasakoti apie jų patirtis. Tad „Pokalbiai su kolekcininkais“ pristato žmones, kuriuos sieja aistra menui. Vieni jų – meno kolekcininkai, mecenatai, o kiti – išskirtinių kultūrinių patirčių medžiotojai. Šiame straipsnių cikle kalbame apie tai, kaip gimsta meno kolekcijos, kokių netikėtų istorijų nutinka ir kokia naudą bei vertę kuria domėjimasis menu. Vieni pašnekovų sukauptoms kolekcijoms jau prireikė muziejų, o kiti meno kūriniuose įprasmina asmenines patirtis. Šių žmonių istorijos – tai įkvėpimas ir edukacija visiems, svarstantiems įsigyti meno kūrinių. Kartu šie pasakojimai – ir puiki galimybė meną patirti kitaip.

Šį kartą kalbiname dr. Jaunius Gumbį – kolekcininką, Vilniaus universiteto docentą ir advokatų kontoros „Ellex“ partnerį. Pasak jo, domėjimasis menu ir gilesnis jo supratimas – tai pirmiausia savęs pažinimo kelias ir būdas pažinti, stipriau pajauti tikrovę, o žmonės, einantys kolekcininko keliu, turi ir socialinę pareigą – dalintis.

– Gal pamenate, kaip viskas prasidėjo, kodėl susidomėjote menu ir kaip taip peraugo į kolekcionavimą?

– Klausimai apie pradžią labai metafiziniai. Iš pradžių žodis kolekcija skamba itin ambicingai, įsigydamas pirmuosius darbus negalvoji apie kolekciją – galvoji apie atskirus daiktus, kurie galbūt papildys tavo kasdienybę arba leis nuo jos pabėgti. Kolekcionavimas nėra kažkoks įnoris ar netikėtas emocinis blyksnis. Manau, viskas ėmė dėlėtis iš lėto. Darbo reikalais teko daug keliauti, o kelionėse norėjosi turinio, todėl labai dažnai lankydavau muziejus ir stebėdavau.

Kitas svarbus aspektas buvo mano akademinė veikla, kurios kryptis – teisės filosofija. Kad suprasčiau, pagriščiau tam tikras idėjas, reikėjo ieškoti priemonių. Teisė suprantama kaip argumentavimo menas, nes pradedi narplioti kiekvieno žodžio reikšmę, taip ir su menu – imi kelti klausimus, kas tas menas, iš ko jis susideda, kaip jį pažinti ir suprasti. Tai po truputį

dėliojasi ir kaupiasi. Mano, kaip kolekcininko, kelias prasidėjo nuo senųjų lituanistinių knygų. Dar aiškesnis taškas, kurį galiu apibendrinti kaip kolekcijos pradžią, buvo Kanuto Rusecko (1800–1860) paveikslo „Pjovėja“ (1844) įsigijimas. Galima juokauti, kad toks darbas galėtų būti visos kolekcijos apibendrinimas ar pagrindinis akcentas, kurio ieškai visą gyvenimą, o aš nuo jo pradėjau. Tada ėmiausi daugiau ieškoti ir kelti klausimus, kuria kryptimi keliauti toliau. Išsigrynino noras domėtis senąja Lietuvos daile.

Menas – pati geriausia priemonė pažinti save ir savo galimybes, suprasti ir stipriau pajauti sudėtingas plačios tikrovės formas. Svarbu tinkamai diskutuoti apie meno idėjas ir drąsiai gilintis į meno esmę. Man šios dvi kryptis labai svarbios.

Pavyzdžiui, esu įsigijęs Tado Goreckio paveikslą „Nuolankumas“, tai Marijos Elenos Julijos Mickevičiūtės¹ juodais drabužiais portretas. Pasidaręs rentgeno nuotrauką, pamačiau, kad ši mergina originale buvo su vasariška suknele. Toks atradimas! XIX a., vykstant sukilimams, moterį, žuvus vyrui, būdavo įprasta pavaizduoti kaip našlę. Todėl greičiausiai ir šis paveikslas tiesiog buvo užpieštas. Tokie atradimai skatina judėti toliau, gilintis, kolekcionuoti ir paraginti tai daryti kitus.

– Šiandien kūriniai iš Jūsų kolekcijos keliauja po įvairius muziejus ir parodas, apie kolekciją išleistos knygos, su kuriomis visuomenė gali susipažinti internete – www.lietuvosmenas.lt. Kaip viskas klostėsi įsigijus K. Rusecko darbą, kaip kolekcija ėmė augti?

– Čia diskusija apie tai, ko norėtum ir ką gali turėti. Galbūt daugelis pradedančiųjų meno mylėtojų ar būsimų kolekcininkų iš pradžių sako – aš kolekcionuosiu „tą ir tą“. Jie turi didelių ambicijų, bet greitai pamato, kad iš esmės rinkoje tų geidžiamų objektų neįmanoma rasti. Kolekcionavimas irgi priklauso ne tik nuo to, ko nori, bet ir nuo to, kas įmanoma, ką gali įsigyti. Mūsų kultūros paveldas nėra labai išpuoselėtas ir turtingas. Kalbant apie kiekybę, nėra šimtų paveikslų, kuriuos būtų galima įsigyti galerijose ar aukcionuose.

Kai pradėjau giliau domėtis menu, darbai ėmė patys mane susirasti. Žmonės norėjo, kad kūriniai patektų į saugančias ir puoselėjančias rankas. Kas yra kolekcininkas? Jis nėra praprastas meno mylėtojas – jis globėjas. Iš meno mylėtojo tampa globėju ir prisiimi

¹ Sprendžiant iš portretinio panašumo, drobėje pavaizduota moteris gali būti 1835 m. gimusi poeto Adomo Mickevičiaus ir pianistės Celinos Šimanovskos dukra Marija Elena Julija Mickevičiūtė, 1857 m. rudenį ištekėjusi už tapytojo Tado Goreckio (1825–1868), pergyvenusi savo vyrą ir 1922 m. mirusi gimtajame Paryžiuje. Šaltinis – <https://lietuvosmenas.lt/artwork/234>.

atsakomybę – rūpiniesi, viešini. Turėdamas paveikslų, suvoki, kad tai nėra tik tavo nuosavybė, ji visų. Todėl turėti ir nerodyti, nesidalinti – iš dalies moralinis nusikaltimas.

Kai daugiau nei prieš 20 metų pradėjau kolekcionuoti, patį kolekcionavimo reiškinį tarsi dengė paslaptingo skraistė. Niekas nerodydavo, niekas nesakydavo, ką turi. Kolekcinis menas neturėjo tokios socialinės vertės. Jis nebuvo rodomas iš baimės ir dėl kitų įvairiausių dalykų. Tam tikri rinkiniai buvo sudaryti sovietmečiu, kas buvo gana pavojinga veikla, nes sovietai kolekcionavimą priskyrė spekuliacijai ir už tai numatė baudžiamąją atsakomybę. Niekas atvirai nesigirdavo, kokių kūrinių turi namuose. Diskutuojant su naujais žmonėmis, formavosi mano požiūris į meną kaip į kultūrinį, istorinį, tautinį ir valstybingumo reiškinį. Man tai tapo labai svarbu. Pagalvojau, gal reikia pradėti nuo vadinamosios pradžios ir pasižiūrėti, kiek daug ir kaip giliai į Lietuvos meno istoriją aš galiu nueiti ir surasti. Atkeliavo vienas, antras, trečias darbas. Pavyzdžiui, mes tikrai didžiuojamės savo istorija, bet LDK menas kažkur pradingęs. Manau, kad jis pavogtas iš Lietuvos, jo daug Baltarusijoje. Jie išsileido knygas su tais kūriniais ir pavadino tai baltarusišku menu. Bet iš tikrųjų tai darbai, priklausantys LDK laikotarpiui, o ne Baltarusijos menas. Tai baltarusiškos diktatūros strategija uzurpuoti istoriją – mūsų istoriją

Esu sudėtinio estetinio požiūrio šalininkas ir kolekcionuodamas neieškau vienkartinės emocijos – kad kūrinys nebūtų tik dar vienas kolekcijos vienetas, man svarbu stebėti visumą: kaip kiekvienas paveikslas, kurį ruošiuosi įsigyti, atrodys ir kiek prisidės prie esamos kolekcijos visumos.

– Koks Jūsų asmeninis santykis su kolekcija? Ar gyvenate kartu su ja, o gal ji kažkur saugoma, tad matote rečiau?

– Santykis tiesioginis. Tu turi būti mene. Visi mes esame mene, tik nepastebime arba neakcentuojame. Pats kolekcionavimas įpareigoja ar užkoduoja gyvenimą mene. Kolekcijas laikyti kažkur saugykloje... man tai nepriimtina. Kolekcija yra ten, kur esu, aš noriu ją matyti ir sudaryti galimybę kitiems ją džiaugtis. Taip, dažnai skolinu muziejams teminėms parodoms ir nuolatinėms ekspozicijoms. Labai svarbu, kad kolekcija ir tavo nuveiktas darbas būtų prasmingas ir kad tu, kaip kolekcininkas, prisidėtum prie Lietuvos meno puoselėjimo.

– **Ar turite kolekcijoje kūrinį favoritą?**

– Savęs to neklausiu ir neieškau atsakymo. Viena dieną atkreipi dėmesį į vieną paveikslą, o kitą dieną jau į kitą. Įdomu, kad, perkabinęs paveikslą, pasikeitus apšvietimui, gali pamatyti absoliučiai kitą vaizdą. Arba parodai paskolintą paveikslą išvysti prie kitų darbų pagal temą ir pagalvoji – o čia tai bent, kaip kūrinys atsiskleidė. Kai ruošiamasi kokiai parodai, dažnai kuratoriai atvažiuoja pasižiūrėti pas mane: ne kartą esu išgirdęs, kad, pavyzdžiui, vienas ar kitas darbas turėtų gauti pagarbesnę vietą ir būti ne koridoriuje, o svetainėje.

– **Ar domitės šiuolaikiniu menu? O gal jis nepatenka į Jūsų interesų lauką?**

– Pati meno sąvoka atvira ir protu gal nelabai apibrėžiama. Ar tas šiuolaikinis menas yra bet kas ir bet kaip? Aš tikrai domiuosi šiuolaikiniu menu. Kad suvoktum, ką privalai suvokti, išmanytu platų kontekstą, turi domėtis nuo seniausių laikų iki šiuolaikinio meno, kitaip giliai ir kokybiškai nesuprasi, bet tai nereiškia, kad turiu kolekcionuoti šiuolaikinio meno darbus. Tai svarbu pažymėti. Yra du skirtingi dalykai: tai, kas man patinka, ir tai, ką kolekcionuoju. Man labai patinka daug kūrėjų, bet jie neatitinka mano kolekcionavimo minties. Domiuosi, skaitau, lankau šiuolaikinio meno parodas ir seku rinką.

Šiuolaikinis menas labai įdomus, bet ar tikrai viskas, ką įtrauki į meno sferą, tampa menu? Svarstau, ar iš viso egzistuoja tokie žodžių junginiai, kaip meno sąvoka ar meno apibrėžimas. Tai, ką mes savo estetiniu žvilgsniu suprantame kaip meną, ir yra menas. Man labai reikšminga, kad menas tampa ir visada buvo įdomios diskusijos priežastis. Menas duoda tai, kas svarbu kiekvieno žmogaus gyvenime. Jis patobulina žmonių gyvenimo formas, teikia mums teigiamos elgsenos pavyzdžių. Be to, nemanau, kad galime tikroviškai suvokti, kas yra grožis, nesuvokdami, nesinaudodami menu kaip priemone. Atsigręžkime į A. Schopenhauerį, jis sakė, jog menas reikalingas tam, kad išaukštintų grožį, – ir vėl mes grįžtame prie estetikos ir estetinio pažinimo, kurį pametėme mokyklose, visoje švietimo sistemoje. Estetika yra pamesta. Deja, meną pradėdame suvokti ne per tikrąją, bet per praktinę prizmę – kiek kainuoja, kiek uždirbsi pardavęs.

– **Sakėte, kad būsimi kolekcijos kūriniai pradžioje patys Jus susirasdavo. O kaip yra dabar, ar padeda menotyrininkai, meno konsultantai, ar pats ieškote ir atsirenkate kūrinius?**

– Tikrai ne pats vienas užsiimu ir niekam nepatariu vienam to daryti. Kolekcionavimas – kūrybinė veikla, reikalaujanti materialinių sąnaudų, kantrybės ir papildomų žinių, tarkim, istorijos, restauravimo, ikonografijos. Priklausomai nuo to, ką kolekcionuojai. Būtina turėti galimybę pakalbėti su menotyrininkais, restauratoriais, išgirsti daug skirtingų nuomonių. Procesas, susijęs su kolekcionavimu, sukuria prasmę teikiančią malonią veiklą. Daug sužinai, susitinki su įdomiais žmonėmis. Norimą įsigyti darbą pamatai kitaip, nes menotyrininkai mato vienu aspektu, restauratoriai ir istorikai kitu.

Šie pokalbiai man patys įdomiausi, nes svarbu ne tik, ką įsigijai, bet ir kaip. Galbūt kartais ir uždelsiu ieškodamas ir diskutuodamas, o pardavėjai neturi tiek laiko, bet šiaip pirkti neįdomu. Esu sudėtingumo šalininkas, nematau pasaulio paprastai – man reikia kompleksškumo ir prasmingo sudėtingumo. Tam įtakos turi ir mano akademinė veikla – ji veikia mane, mano sąmonę ir daro įtaką tiek kasdieniniam gyvenimui, praktiniam darbui, tiek kolekcionavimui.

– **Panašu, kad kol kas šiuolaikinio meno kūriniai nepateks į Jūsų kolekciją, o kaip apibrėžtumėte pagrindinę dabartinės kolekcijos mintį?**

– Kolekcijos mintis – surasti, išviešinti, sugrąžinti į Lietuvą tai, kas iki šiol nebuvo matoma. 99,9 proc. mano kolekcijos darbų niekur nebuvo rodyti, jie kažkur buvo pakabinti, padėti, užleisti, pavyzdžiui, man svarbi dalis – Lietuvos meno ištakos (LDK menas, Lietuvos liaudies menas) – buvo grobstoma, naikinama ar slepiama.

– **Minėjote, kad, pradėdant eiti kolekcininko keliu, svarbu neskubėti. Kokiais dar patarimais galite pasidalinti su žmonėmis, galvojančiais pradėti kolekcionuoti ar įsigyti pirmuosius kūrinius?**

– Yra keletas svarbių dalykų. Teisingai, pirma – neskubėti. Kartais, pagauti įspūdžio, emocijos ar minties, žmonės pradeda pirkti iš inercijos. Neteisinga manyti, kad kokybė atsiranda iš kiekybės. Nereikia daug eksponatų, kad turėtum gerą kolekciją. Kolekcionavimas – ilga distancija, todėl reikia kantrybės, kad nueitum toli. Manau, nėra tokio kolekcininko, kuris surinko kolekciją nedarydamas klaidų.

Kaip minėjau, svarbu nebijoti ir pasikonsultuoti. Tiek aš, tiek kiti kolekcininkai mielai atsakytume ar patartume iš savo perspektyvos ir patirties. Nors mano kolekcija sufokusuota į senąją dailę, tai nereiškia, kad negaliu patarti žmogui, norinčiam pradėti kolekcionuoti

šiuolaikinio meno darbus. Tai procesas, turintis savo dėsningumus ir taisykles. Reikia konsultuotis su menotyrininkais, o spręsti – visada patiems. Labai svarbu, kad meno konsultantas nebūtų tas pats, kuris tau tuos kūrinius ir parduoda. Nors dabar taip būna dažnai. Reikia nebijoti pasirinkti skirtingų nuomonių. Yra daug pasiruošusių žmonių, galinčių patarti, ką daryti ir ko ne.

– **Pokalbio pabaigoje pasidalinkite trimis rekomendacijomis, kurios praturtintų žmones, pradedančius domėtis menu.**

– Tikrai rekomenduočiau perskaityti Colino Lyaso „Estetiką“. Gana prieinamai, lengvai parašyta apie meno pasaulio sąvoką, apie metafizinę, antologinę požiūrį, dominuojantį labiau nei socialinį.

Kiekvieną kartą Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muziejuje pasijuntu lyg pirmą kartą. Nueikime dar kartą į Čiurlionio muziejų. Puiki istorinė vieta. Turime puikų menininką asmenybę. M. K. Čiurlionis man patinka ir dėl to, kad Kazimieras Stabrauskas (1869–1929) – jo mokytojas, kurio darbai mano kolekcijoje užima ypatingą vietą. Tas simbolizmas nuo gyvenimo prasmės iki mirties išraiškų man turi ypatingą reikšmę.

O paskutinė rekomendacija – iš kino srities: „Kino pavasaryje“ buvo rodytas filmas „Perversiškas kino gidas“, kurio scenarijaus autorius – slovakų filosofas, psichoanalitikas ir kino žinovas Slavojus Žižekas. Jis diskutuoja, ką žiūrovai galėtų ir turėtų pamatyti Alfredo Hitchcocko, Davido Lyncho, Andrejaus Tarkovskio, Charlie Chaplino, Franciso Fordo Coppolos, Krzysztofo Kieslowskio, Stanley Kubricko filmuose. S. Žižeko įžvalgos išties nustebina, tame filme viskas viename: menas, estetika, filosofija.